This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

M-438

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र M438. विषय ज्योतिष.

नाव. ग्रहलाघवम (Mss)

लेखक/लिपीकार —

पृष्ठ 3-34 काळ पूर्ण/अपूर्ण

Checked 2012

M-4824438

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तद्दिने चन्द्रपर्वविलोकनार्थं ३ अहर्गणः साध्यते ॥ तत्रशाकः ।१५३७ व्यब्धींद्रो १४४२
ऊनो जातो वर्षसंघः ९२ अयमेकादशाभिर्भक्ताः फलं चक्राख्यं ८ शेषं ४ इदं द्वादशाभि
१२ र्गुणितं ४८ गतमासै १ र्युक्तं जातं ४९ इदं द्विस्थं ४९ ततः पूर्वस्थितं चक्रं ८ द्विगुणं
१६ एतत्सहितं ७५ हितं ६५ पश्चाद्दशायुक्तं त्रयस्त्रिंशद्भि ३३ र्भक्तं तस्मात्फलं अधि
मासाः अनेन द्विस्थं युक्तं जातो मासगणः ।५१ ॥४॥ खत्रिघ्नं ३० गततिथियुक्तिर
यचक्राणां ६ शांश्यपृथगसुतो ब्धिषड्भि ६४ लब्धैः ॥ ऊनाहैर्वियुतमहर्गणो भवेद्वेवा
रस्याद्दुर ५ हतचक्रयुगाणे जात ५ अथाहर्गणोग्निसंस्कारमाह ॥ खत्रिघ्नमिति ॥
तदधिमासफलं त्रिंशद्भि ३० र्गुणयित्वाय स्यतीथेरहर्गणः क्रियते तत्पूर्वे तिथीन् स
ये ॥ ज्य अत्र शुक्लपक्ष ग्रहणमपि ॥ ततश्चक्रस्य षड्भिरेकं फलं संग्रह्य योज्यं भेकाउस

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रहला० आस्तेपृथस्थाप्पाः॥एकस्माच्चतुषष्टिर्लब्धंसगृह्य द्वितीयस्थेकुनंकार्यं।अहर्गे घवउद्दा०
३ स्यात॥अथहर्गेणाद्द्वारोनयनप्रकारमाह॥अहर्गणपंचगुणितचक्रेणसंयु
क्तःकार्यः॥सप्तभि ७ भोजयित्वायच्छेषंसमोवातःशुन्यस्थानेसोमवारःएकस्था
नेभोमइत्यादि॥५१॥अथोदाहरणं॥स्वत्रिघ्नमिति॥मासगणः५१त्रिंशत्गुणितः१५३०
गततिथियुक्तः॥गततिथयः१४ एतैर्युक्तः१५४४ निरग्रचक्रांवंशोनाग्य्यःनिरयोन।
मोनयवर्रहितःचक्रस्यषड्शः१अनेनयुक्तः१५४५इदंद्विस्थं१५४५इदंचतुःषष्टि६४
भक्तंफलंक्षयदिवसाः२४एतैःऋणंएकधकृजाताःसावनोहर्गणः१५२१अथवारा
नयन॥चक्रंशार५हातं४०अनेनयुक्तोहर्गणः१६६१सप्तभक्तःशेषं०।अत्राद्यं
द्रादारभ्यगतवासरोज्ञेयः॥अत्रागतसोमवारः॥अथान्योनिरोमः॥यघभिष्ट

भीष्टवारोनायातितदाभीष्टवारार्थंसैको निरेकोवाहर्गणःकार्यः॥अथसूर्या
दीनांध्रुवकानाह॥ख०विधुरतान४१भवा११स्तरणेर्ध्रुवःख०मनला३रसवा
धेय४६ईश्वराः११॥सितेरुचोभमुखोथखगा९यमौ२शरस्ता४५ गदितोवि
धुतुंगजः॥६॥खेति॥तत्रादौसूर्यध्रुवकाः॥खविधुतानभावाः॥ख०विधु१तान४५
काःभावाः११॥अथचंद्रस्यध्रुवखं०अनलाः३रसवाधेयः४६ईश्वराः११।०।चंद्रोच्च
ध्रुवकाः॥खगाः९यमौ२शरस्ता४५०॥शैलाद्वोस्वशरा५०अगोक्षितिभुवोभ्र१
तत्व२५दंता३२विदःकेंद्रस्याब्धि४गुणो३भ्रः२७सुरगुरोःस्वेषड्यमावस्विलाः१८॥
द्रार्केंद्रस्यभगैोःकु१शक्र१४यमला२शस्पादिकोयाशनेःशैलाः७पचभुवो१५यमा
ब्धयः४२इमेथक्षेपकःकथ्यते॥७॥शैलाद्वोविति श्लोकेनराक्वादीनांध्रुनांनाह॥अगोः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रहला० राहोः ध्रुवकाः ।। शैलाः ७ द्वौ २ खशराः ५०।०।। क्षितिभुवः मंगलस्य ध्रुवकाः भूः १ तल२५ घव०उष्ठ०
४ दंता ३२।० विदः केंद्रस्यनापबुपघकेंद्रस्य ध्रुवकाः अब्धिगुणोउव ४।३।२७।०।।सुरगु
रोर्ध्रुवकाः ख० षडयमाः २६ वस्विलाः १८।०।।शुक्रकेंद्रस्य ध्रुवकाः कुशाक्रयमलाः ।य
था १।१४।२१० राशिमारभ्यसर्वे पिक्षेयाः यत्रविकलाः भावस्तत्रशून्यदेयं ।। अथशने
ध्रुवकाः शैलाः ७ द्वैपंचभुवः १५ यमाब्धय ४२ अथक्षेपककथनं ।। अथैकेनरव्या
दीनां क्षेपकानाह ।। रुद्राइति ।८।। सूर्यस्यक्षेपकाः । रुद्राः ११ गोभूमाः १९ कुवेदा ४१।०। अंथ
चंद्रस्य ।। शूलिनः ११ गोभुवः १९ षट् ६।० अथचंद्रतुंगस्य । अष्टाः ५ अत्यष्टि १७ देवाः ३३।०।
अथराहोः ।। खं० उडव २७ अष्टाग्नयः ३८।० अथमंगलस्य ।। दिकु १०। शैलाः ७ अष्टौ ८।०।
शेकेंद्रस्यबुधकेंद्रस्यक्षेपकाः । ननाकः स्थाण्यः तस्माद्देकं ग्रहीत्वातं त्रिंशद्गुणितं

र्यततस्तस्माद्देन एकं ग्रहि द्वितियंफलं ऊनं कार्यं ताः कलास्ताभ्यः एकं ग्रही
त्वातृतीयं फलं ऊनं कार्यं ता विकलाः । एवं सर्वत्ररितीः ।। ततः अगुणित द्विहर्गणाच्च
त्वारिंशदुत्तरशतेनफलद्वयं ग्रहीला कलाविकलासु ऊनं कार्यं अंशान् त्रिंशद्भिर्भाजयी
त्वा उपरिलब्धं ग्राह्यं ते राशयस्तेषां द्वादशभिर्भाजनं ततश्चक्रनिघ्न ध्रुवोनः स्वक्षेप
कयुतश्च मध्यमे चंद्रो भवति ।। अथोदाहर्गणं ।। गणेति । गणः १५२९ चतुर्दशगुणि
तः २१४०६ द्विस्थः १२९४ अयं सप्तदश ।१७ भक्तः लब्धेन फलत्रयेण १२५।३१।५१।१७ च
तुर्दशगुणितोहर्गणो रहितो लब्धाघः श्चंद्रः २००४९।१२४।४३ किं वि[illegible] शिष्टो गणः
१५२९ खमनुभि १४० भक्तः लब्धेन लब्धं दिना १०।५९ रहितः २०४९।१३।५२ ततो
राश्यादिकृतः ८।१२।१३।५२ चंद्रस्य ध्रुवकः ०।३।५६।११ चक्रघ्नः २।०।९।२८ अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रहला० नेनहीनः ७।११।२४ चंद्रक्षेपकेण ११।१९।६।० युक्तोजातोतघ्यमश्चंद्रः ६।२७।१०।२४। घन०उदा०
७ अथचंद्रोच्चमाह॥नवेति॥अहर्गणः नवभिर्भोजनीयः अंशादिकंफलंत्रयंग्राह्यं
तन्मध्येलब्धावलोकनरिति।भाज्यंउपरिस्थाप्यंतस्याधोभाजकोंकःस्थाप्यःयेन
भागोगृह्यतेसजकःयस्मान्हृह्यतेतद्भाज्यमित्यर्थः॥भाजकेनभाज्यांकोद्या
त्यस्मारभ्ययेवशिष्टाअंकास्तस्स्यकानिलब्ध्या निशेषा नि।यदिभाजकां
केनसर्वेष्पंकाव्यात्पाश्चेत्तर्हिएकमेवलब्धंज्ञेयंइत्थंलब्धावलोकनरिति॥त
तोहर्गणःसप्ततिभिर्भाजयित्वाफलद्वयंगृहीत्वाकलाविकलासुयोज्यंपूर्वंच
न दंशानवरोघ्यराशींश्चयदिअहर्गणाज्यवेंअंशानामुपरिराशयोनस्संतिच
दाउपरिशशिस्थानेशून्यंदेयंद्वादशराशयोयोजनीयाः।ततश्चक्रनिघ्न

ध्रुवोनाःस्वक्षेपेणयुक्तश्चंद्रोच्चभावति॥अथचंद्रतुंगोदाहरणं॥नवेति॥ग
णः१५२९ नव ९ भक्तःलब्धंमंशादिः १६९।०।० गणः १५२९ खनग ७० भक्तःलब्धं
कलादि २१।४३ वरइदंकलासुयुत १६९।२१।४३ राश्यादि ५।१९।२१।४३ ध्रुवकः
९।२४।४५।० चक्र ८ निघ्नः ०।२२।०।० अनेनहीनः ४।२७।२१।४३ क्षेपकेन ५।१७
।३३।० युक्तःजातंचंद्रोच्चं १०।१४।५४।४३ अथराहुसाधनमाह॥नवकुभिरिति॥
अहर्गणःद्विस्थःकार्यःएकस्थःएकोनविंशतिभिर्भोज्यःअंशादिफल
त्रयंग्राह्यंअन्यस्थःपंचचत्वारिंशद्भिर्भोज्यःकलादिफलद्वयंग्राह्यंक
लाविकलासुयोज्यंअंशानुपयाशेघ्यराशयोद्वादशस्स्नि भिर्भाज्याःचक्र
निघ्नध्रुवेणऊनःस्वक्षेपेणयुक्तश्चमध्यमराहुर्भवति।अयमेवचक्रशुद्धो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

महव्या० नाघ्नद्वादशराशिषुशोधितःसन्‌ःस्वशेभवति॥अथोदाहरण॥नवकुभिति। घव॰उदा०
८ गण१५२९द्विधा१५२९एकत्रनवभि१९भक्तंलब्ध्यअंशादि ८।०।३।१ अपरत्र३पुवे
दैभक्तःलब्ध्यकला३३।४८ अनयोरैक्यं ८।०।३६।५७ अयंद्वादशराशिभ्यःशुध्यो
जातोराहुः१।१।२३।३ राहोर्ध्रुवकः७।२।५।०।० चक्र८घ्न८।२२।४।०।० अनेनहीनः
०।१६।४३।३ क्षेपण०।२७।३८।७ युक्तोजातोराहुः१।१४।२१।३ अथमध्यमंगल
साधनमाह॥द्विगिति।अहर्गणःदशभिर्गुणनीयःद्विस्थानेस्थाप्यः।प्रथ
मात्‌एकोनविंशत्याभाजयित्वाअंशादिफलत्रयंग्राह्यं॥अन्यस्मात्रिंस
त्पञ्चाभाजयित्वाफलद्वयंग्राह्यंफलद्वयमध्येआद्येफलेलब्ध्यत्रयभागंचेत
द्विषष्ट्याउपरिअंशस्थानेफलंग्राह्यंफलंद्वयंधनचेत्तर्हिअंशेषुधनमेव

एकत्रपंचभि ५ भक्तःलब्ध्यंमंशादि १।२।३६।० अपरत्रद्विभाजः१७
भक्तःलब्ध्यंमंशादि २५।१२।३५ उभयोर्योगः१३७।४८।३५ राश्यादि ७।७।
४८।३५ भृगुकेंद्रध्रुवकः११।७।२।०।० चक्र८घ्नः११।२२।१६।० अनेनही
नः७।१५।३२।३५ क्षेपकेण ७।२०।१।० युक्तंजातंशुक्रकेंद्रं ३।५।८।३५॥
अथमध्यमशनिसाधनमाह॥ ॥खेति॥अहर्गणःत्रिंशद्भिर्भाजनीयः
अंशादिफलत्रयमुत्पाद्यपुनरहर्गणात्‌ षट्पशत्‌उक्तरैकशतेनकलादि
फलद्वयंसगृह्यकलाभिकलासुयोज्यंयोजनेक्रमस्तु अधस्थंक्रमेण
न्यूनक्रमस्तु॰उपरिस्थक्रमेणैवंसनेत्र ज्ञेयंपूर्ववदंशान्‌राशी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रहल० श्रयस्तलाचक्रनिघ्न श्रवोन: स्वक्षेपकेयुक्चशानिर्भवति॥ ॥अथोदाहरणं॥ घव०

११ अथशनेरानयनं रविचंद्रोच्चंगतिश्चाह॥ खाग्युधतइति॥ गण: १५२१ खा
ग्यु ३० घ्नत: लब्धैमंशा दि ५०।२१० गण: १५२१ अयंषट्पंचभ १५६ हत: ल
ब्धंकलादि ९।७५ अनेनयुक्त: ५०।५१।७५ रव्यादि ११२०।५११।७५ शनिश्च
व: ७।१५।२१० चक्र ८ घ्न: १०।५।३६०। अनेनहीन: ११५।१५।७५ क्षेपके
ण ९।१५।२११० युक्तोजातोशनि: ११।०।३६।०५॥ सूर्यादिनी मध्यमगतिरा
ह॥ गोक्षागजारिति। रवेर्गति: गोक्षागजा: पथा ५९।८ अथेंद्रो: अभ्रगो भा: पंचाग्नय:
७९०।३५ अथचंद्रोच्चस्य॥ षड्दुवा [illegible] व्यय:। ६।४१॥ अथराव्हादीनांगति: राहु। राहोरि

ति॥ अथराहो:। त्र्यंकुशाश्विने:।३।११। अथोत्स्वज: मंगलस्य। इंदुरामास्तकोश्विन: ३१।२६ अथ
बुधकेंद्रस्य। सर्वहिक्ष्मा: जिन: १८६।२४। अथगुरो:। शरा: खे ५। अथ शुक्रकेंद्रस्य। अंद्रिगु
णा: खं ३७। अथशने: द्व०। खं।२। अथोदाहरणं गोक्षाइति स्पष्टार्थ:॥ अथराहुभौमादि
नांगतीकला आह॥ राहोरितिशार्थ:॥ अथपक्षांतरग्रहानेदृग्गणितस्यसंस्था नेमाह॥ ॥
स्वैरइति॥ अथदृग्गणितैक्यकृ: सौरपक्षीयाघरनइति॥ सर्वत्रग्रहीत:। विधुश्चमपि सौर
पक्षीयं चंद्रअंककलाभि: ऊनश्चंद्र: सौरपक्षीय: घयोघरतरति॥ सर्वत्रग्रहीत:। विधुश्चमे
पि सौरपक्षीयं गुरअर्यपक्षयोग्रहीत:॥ अस्माहगर्यपक्षे तौकाल ब्रह्मणे॥ जातकेंद्र
सपक्ष्ज बुकेंद्रं अर्यपक्षेशानि:॥ पंचमांशोन्युक्तोग्रहहीन: शौक्रकेंद्र अजोर्य मध्यगब्रह्मप
क्षार्यपक्षयोर्मध्यगब्रह्मार्यपक्षयोर्मध्यगश्चसार्यपक्षयो प्रासाध्यनेयोगा। स्वतुल्यं सर्वयाति
पटताइत्यर्थ:॥ इतिअनुनासाकारेणस्तापितोशमेयग्रहाद्दृग्तुल्यतां दृग्गणितैक्यं नेत्रगोच

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह्ला॰ एतुल्यतामित्यर्थयाति। एवंबहुभ्योमध्येभ्योग्रहाणांसाधनंकर्त्तव्यमितिनिजऽक्रमेह ग्रव॰
१२ ष्ट्वाआचार्योलाघवार्थंग्रंथंकृतवान्॥ इहास्मिन्ग्रंथेसिद्धेस्मैग्रहेः पूर्वधर्मनय
संस्कार्यादिकंआदिशेत्॥ पर्वग्रहणंधर्मच्छलंनपानितःसंस्कार्यादिकंचिवा
हव्रतबंधादिकंआदिशेत्॥ यतःयस्मिन्काले दृग्गणितैक्यरू तदेनयाह्यव
रमानत्वात्॥ ॥इतिश्रीदिवाकरात्मविश्वनाथदैवज्ञविरचितायांग्रहलाघवस्योदाहृतौमध्य
माधिकारःप्रथमः॥ अथस्फुटचंद्रस्पष्टीकरणपंचांगाधिकारोव्याख्यायते॥ तत्रतावद्ग्र
हस्यस्पष्टीकरणायभुजज्ञानंपदसंज्ञांस्त्रयंमंदोच्चमाह॥ दोस्त्रिभोनमिति॥ त्रिभा
त्राशित्रयात्यत्ऊनंकेंद्रंग्रहादिनास्यएवदोःभुजःस्यात्॥ त्रिभाद्राशित्रया १२
दूर्ध्वंयदधिकंनवपर्वतंतत्रसैःषड्भिर्विशोध्यंअंतरितंकार्यंअनशेषंभु

जस्यात्। भुजंस्वरूपमाह॥ केंद्रत्रिभाद्रनाधिकेसतिदोस्स्वराशित्रयात्समधिके
पतितेभषड्भात्॥ षड्भान्नितेषडधिकेपतितेभचक्रानंदाधिकेभवतिवाहूरि
हावशेषात्॥ अयभावः। त्रयप्रारभ्यपंचपर्यंतेषड्भुअधः शून्यत्रयेषुचरोध्यं
यद्दिषडवागतास्तर्हिषट्षट्गताःशून्यअगतंअधःअंशादिनांसंस्कारा
भावाःतथैवयदिसप्तअष्टअगताश्चेत्तर्हिविलोमतेषट्तेषुऊनाःकार्यः
अधःसंस्काराभावाःयदिनवदशएकादशआगताश्चेत्तर्हिद्वादशासुअधः
शून्यत्रयषुचकेंद्रेग्रहादिवाशोध्यंभुजोभवति॥ एवंयुक्त्याविचार्यकर्त
व्यास्तर्थः॥ एवंभुजस्वरूपयुक्त्वाःतःपरंकोटिस्वरूपमाहे॥ भुजोनंत्रिभं
कोटिः। भुजेनऊनितंत्रिभंराशित्रयंकोटिस्यात्॥ त्रिभांस्त्रिभः। एकैककंप
दंस्यात्॥ तद्यथा। प्रथमराशित्रयंविषमपदंस्यात्॥ तच्चोद्वितियंसपदं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० स्यात्॥ ततस्तृतीयं विषमं पदं स्यात्। ततश्चतुर्थं समपदं स्यात्॥ अथ सूर्यमंदोच्च लाघ०
१३ माह॥ ~~यद्वयं यथा॥ २।१८~~ अष्टाद्रयोस्यंशाः ७८ अष्टसप्ततिभागास्युः। राशिद्वयं
अष्टादशभागा इत्यर्थः। कलाविकलास्थाने शून्यं द्वयं यथा॥ २।१८।०।० अथ सूर्य
स्पष्टीकरणं॥ मंदोच्चमिति॥ मंदोच्चग्रहेण वर्जितं रहितं कार्यं॥ तदा स्वं बुधैः केंद्रं
निगदितं। तद्यथा॥ मंदोच्चात् ग्रहः शोध्यते तदा मंदकेंद्रं भवति॥ यदा शीघ्रोच्चात्
ग्रहः शोध्यते॥ तदा शीघ्रकेंद्रं भवति। क्रियाद्ये मेषादिषट्के स्वं धनं मित्यर्थः॥ तुलादिषट्केऋ
णमिति॥ एतत्प्रयोजनं मंदफले स्ति। ततः केंद्रस्य भुजः कार्यः। भुजस्य मुर्धांकं त्रिं
शद्भिर्गुणयित्वा अधस्था अंशा योजनीयाः नमिर्भाजनं कृत्वा यल्लब्धं ते अंशाः कुतः
राशेरभावात्। ततः पुनः षष्टिघ्नं कृत्वा पूर्ववत्। कलायोजनं कृत्वा ततो नवमि १३
र्भाज्य कलाप्तिः तथैव विकलाप्तिः। विंधयो एवं मंदादिफलत्रयं खेचर

लवो भवति ततः खेचरलवं त्रिंशातिषु अधः शून्यद्वयेषु चशोधयित्वा तस्य खेचरल
वस्य यदंकत्रयं वर्तते क्रमशः त्रिस्थाने तिथिगेन न खस्य गुणनं कर्तव्यं। ततः ष
ष्टिभाजनेन उपरि लब्धं योजयित्वा अतिमांकं जातस्य शेषं कायद्वयं द्वीतिय
स्थे अधः क्रमेण योजनं कार्यं तदपि षष्ट्या उपरि लब्धं योजनीयं॥ अंको यद्व
यं वर्तते तदपि षष्ट्या भाजयित्वा तस्य यल्लब्धं तत् उपरि योजयित्वा शेषं ग्रा
ह्यं। एवं त्रिस्थानियं शेषं अंशकलाविकलारूपं जातं तत् पृथक् लिखित्वा एकस्य
मूर्ध्नके षष्टिकृते अधस्थाः कला योजनीयाः पुनः षष्ट्या गुणयित्वा अधस्था वि
कला योजनीयः। एवं भाज्यभाजकौ। अथ भाजकोत्पत्तिमाह॥ त्रिस्थानीयं शेषं त्र
यं तत्र वभिर्भाजयित्वा अंशादिफलत्रयसुलयघन तत्पंचाशत्स्फ ५७ शोधयि
त्वा तन्मुर्धांके षष्टिघ्ने कृते कला संयोज्य पुनः षष्टिघ्ने कृते विकलाः संयोज्य भा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्र० जकोभूवति। भाजितेसतिअंशादिफलत्रयमंदफलंभवति तत् पूर्वोक्तस्वमर्णं लाघ०
१४ विचार्यमध्यमरवौदेयंसमदस्पष्टोभवति॥अथोदाहरणं।रवेर्मंदोच्चं २।१८।०।०।२
विणारहितं१।१४।१३।४२ जातंरवेमंदकेंद्रं१।१३।४६।१८ यस्यभुजः१।१३।४६।१८अस्याभागाः
कार्यास्तद्यथाराशयस्त्रिंशद्गुणिताः अधस्थभागायुक्ताः एवंभागास्युः एवंसर्वत्रज्ञे
यं।तथास्ततजाताभागाः४३।४६।१८अस्यनवपांशः४।५१।४८अनेननखाः२०ऊनाः
१५।८।१२एतेस्वेचरखंडेनैवगुणिताः७३।३६।५२द्विघा७३।३६।५२अथनवमां
शः८।११।०।४५।अनेनरहितानगषवः५७जाताः४८।४९।१५अनेनपृथक्स्थाभक्ताः
सवर्णितोभाज्यः२६५०१२भाजकश्च१७५५७५५भाजनलब्धंफलमंशाद्यं१।३०
२८इदंमेषादिकेंद्रत्वात् जातंधनंरवेर्मंदफलंअनेनसंस्कृतोरविः१।५१।४४।१७॥ १५
अथफलभाज्ञानंचरखंडसाधनमाह॥मेषादिगेति॥सायनभागस्तुर्येअपनां

शासहितेरवौ॥मेषादिगेसतितदाराशिभागकलाविकलास्थानेषुशून्यान्येवापां
तितस्मिन्दिवरेद्वादशांगुलप्रमाणः शंकुर्मध्याह्नेस्थाप्यः तस्यपाछायासाफल
भाभवति॥शंकुस्त्वधःस्थूलोवर्ततेअग्रतुसूक्ष्मोवर्त्तते॥तोःधोःद्वस्थो
ल्यंगृहीत्वाछायागणनीयासाःस्मिन्देशेचलाप४वेंगुलाविंशतिव्यखुत्ताणिप
तद्रूपाभवति।यथा४।२० सास्थानत्रयेस्थाप्याक्रमेणदशभि१०भजंगे८द्वित्रि
भ्यगुणिताकार्यो।षष्टियाउपरिपृथक्पृथगाराह्यअंत्यासमाप्तिगागुणेनत्रि
भिरुह्यताभक्तात्रीणिचरखंडकानिभवंति॥यथा।४३।३४।१४ मध्यस्थाने
अर्घघटिकाअधिकानिपलानिआयांतिअतएकंगृहीत्वाचतुस्त्रिंशत्तस्थ
यो३४ज्यः अर्थोत्तरमितिसंज्ञाःस्तिअतोगृहीतेकाकयोजनेनना निच
रखंडानियथासिद्धालिखितानि४३।३४।१४।अथचरसाधनमाह॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रहल॰ स्यादिति ॥ तस्य मंदस्पष्टरवेरयनांशा योजनीयाः ॥ अयनांशप्रकारम घव॰
१५ ग्रेवक्ष्यति ॥ ततः सायनसूर्यो भवति ॥ ततश्चरखंडसाधनार्थं सायनसू
र्यस्य भुजः कर्त्तव्यः भुजस्वरूपं प्रागुक्तं तस्मिन् भुजे शून्यमागतं चेत्तर्हि अ
न्यत्र शून्यस्थाप्यं भुक्तचरखंडाभावात् ॥ यदि भुजे व्यक्ते मूर्द्धनि एकः
आगतश्चेत्तर्हि त्रयश्च त्रिंशद्रूपभुक्तं चरखंडं जातं भोग्यं तु पंचत्रिं
शद्रूपं यदि भुजे व्यक्ते राशिस्थाने द्वयमागतं चेत्तर्हि पूर्वचरखंडद्वये भुक्तो जा
ते भोग्यं तु चतुर्दशरूपं जातं एवमंत्रनिधीः ॥ भुक्तचरखंडयोगं लब्धा अन्य
त्र स्थाप्यं भुजमूर्द्धांकसमाज्यः कुलस्य योजनं तु चरखंडानां भुक्ता भो १५
ग्यदर्शननिमित्तमात्रं ततो भुजाधःस्थमंशादिफलत्रयं भोग्येन चरखंडे

न गुणयित्वा त्रिंशत्पर्यंतं षष्ट्या वरोध्य अंशान् त्रिंशद्भिरवरोध्य उपरि पलब्ध्यं
तत्पलात्मकं चरं एतस्य पुनर्भुक्तचरखंडस्य च योगः कार्यः तत्सर्वं पलात्मक
मेव भवति ॥ यदि षष्ट्यधिकं जातं तदा षष्ट्या वरोध्य घटीपलात्मकं का
र्यं ॥ ततः सायनसूर्ये तुलादिस्थे सति धनं मेषादिषट्के सति ऋणं एवं विलो
क्य मंदस्पष्टसूर्ये कलाविकला धनर्णं कार्यं स्पष्टसूर्यो भवति ॥ मंदोस्पष्टो
रविः ०।१५।४४।१० सायनः १।२३।५४।१० अस्य भुजोयमेव १।२३।५४।१० राशिप्र
मितपगतखंडयोगः ५७ भोग्यखंडेन ४६ भागादि २३।५४।१० गुणितं १०६९।
३९।४० त्रिंशद्भक्तं लब्धं ३६ अनेन गतखंडके ५७ युक्तं जातं चरं ९३ सायन
सूर्यस्य मेषादिषड्के स्थितत्वात् ऋणं चरसंस्कारतो जातः स्पष्टसूर्यः प्राया ॥ १५।
४१।३० कास्यां फलं भाग ५।१९ चरखंडानि ५७।४६।१९। तत्र त्रयो पंक्रमोनिर्दिष्टः ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० अथमध्यचंद्रेचसंस्कारं मंदकलासंस्कारमपनांशानयनमाह। देयमिति। रेषा लाघ०
१६ संस्कारस्कपूर्वोक्तः कार्यः। सपंथा। यस्यदेशस्ययासमीपास्तिस्वग्रामात्तूरेषापर्यंतं
योजना निगणयित्वायावंति योजनानितेभ्यः षड्भिः कलादिरूपंफलद्वयंग्रासेतत्फ
लद्वयंरेषापूर्वदिग्गासिभिर्मध्यमचंद्रेकलानिकलासुऋणंकार्यंपश्चिमदिग्गासि
भिर्धनंकार्यं। अथद्वितीयश्चरसंस्कारः पूर्वोक्तरीत्याचरंकृतंचरंधनर्णतद्विगुणं
कृत्वानवभिर्लब्धंद्वयं गृहीत्वामध्यमेंदौपूर्ववद्धनर्णंकलाविकलासुकर्त्तव्यंए
तृतीयं वंसंस्कारद्वयंजातं॥ अथसंस्कारमाह॥ भाघ्नमिति॥ सूर्यस्यस्पष्टिकरणेयन्मंदफ
लंतत्सप्तविंशतिभिर्भाजतंकृत्वाअंशादिफलत्रयमुत्पाद्यमध्यमेंदौसूर्यस्यस्पष्टी
करणवद्धनर्णंकार्यंधनंचेद्धनंर्णंऋणचेदृणमित्यर्थः। एवंसंस्कारत्रयेणमध्य
मेंदुःसंस्कृतःकार्यः॥ अथसंस्कारत्रकथनानंतरमयनांशानयनमाह॥ वेद १६
इति॥ शाकः इष्टः शालिवाहनाख्यः वेदाब्धिब्धूनश्चतुश्चत्वारिंशदभ्यधि

कश्चतुःशतहीनःकार्यः॥ ततः खरसैःहृतःषष्टिभक्तःफलमयनांशास्कः॥ ५॥ अथोदा
हरणं॥ देयमिति॥ तत्रचरऋणं ८३ द्विघ्नं १६६ नवोघृतफलंकलादि २०।४०अ
नेनमध्यमश्चंद्रो ६।२०।१०।२४ रहितः ६।१९।४९।४४ सूर्यस्यमंदफलंधनं १।३०।२८
सप्तविंशति २७ भिर्भक्तंलब्धंभागादि ०।३।२१अनेनचरसंस्कृतश्चंद्रः ६।१९।४६।४यु
क्तः ६।१९।५३।५ रेखापुरात्प्राच्यांकाश्यादेशांतरयोजनानि ६४ ऋणानिअस्यषडांशः
कलादिफलं ह्व १०।४०अनेनचरघ्नमाणिफलसंस्कृतश्चंद्रः। ६।१९।५३।५ रहितो
जातः फलत्रयंसंस्कृतश्चंद्रः। ६।१९।४२।२५॥ अथचंद्रमंदफलसाधनं
तत्संस्कारस्चाह॥ विधोरिति॥ त्रिफलसंस्कृतःश्चंद्रः॥ चंद्रोच्चेडुनः कर्त्तव्यः
चंद्रकेंद्रंभवति॥ ततः केंद्रस्यभुजःकार्यःभुजांशाश्चकार्यःअधस्थमं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० क्कसंयोज्यषड्भिर्भाजयित्वापुनःपुनःषष्टिघ्नंकृत्वाधस्थांकंचयोजयित्वांशादिफ प०उ०
१८ लत्रयंग्राह्यंतत्फलत्रयंत्रिंशत्स्फुटोधनीयंगुणनांकाभवंतित्रिंशच्छेदोधनाधति
रिक्तंप्रथममंशादिफलत्रयंतेगुण्यांकाःसूर्यस्यस्पष्टीकरणवच्चंद्रोमूत्रिकान्यायेनगुण
नीयं।गोमूत्रिकान्यायोयथा।गुण्याःअंशकलाविकलारूपास्त्रिधास्थाप्याः।
तदधोगुणनांकाःस्थाप्याःएकाएवगुण्यांकाःपृथक्पृथक्गुणनांकैर्गुण
नीयाः।शेषंसूर्यस्यस्पष्टीकरणवत्ज्ञेयंएवंगुणनेनांशादिफलत्रयंगृहीत्वात
त्पृथक्स्थाप्यएकस्यमूर्धांकंषष्टिघ्नंकृत्वाअधस्थांसंयोज्यपुनःषष्टिघ्नंकृ
त्वाविकलास्वकसंयोज्यभाज्यंभवति।।अथभाजकोमत्तिःपृथक्चंद्रस्यांशा १७

दिफलत्रयस्यविंशांशः२० अंशादिफलत्रयंगृहीत्वातत्षट्पंचाशत्स्फ ५६ स्यशो
ध्यभाज्यंनतत्षष्ट्वासावर्णीकृत्यभाजकोभवतिभाज्यकेनभाज्येभाजितेंशादि
फलत्रयंसंग्राह्यंमेषादिषट्केधनंतुलादिषट्केऋणमितिकेंद्राद्विलोक्यत्रिफल
संस्कृतश्चंद्रेधनंकार्यंस्पष्टश्चंद्रोभवति।।६।।अथोदाहरणं।।विधोरिति।
चंद्रोच्चं १०।१४।५४।४३। संस्कृतश्चंद्रेण ६।१९।४२।२५ रहितंजातंचंद्रमंदकें
द्रं ३।२५।१२।१८ अस्यभुजः २।४।४७।४२ अस्यांशाः ६४।४७।४२ एषांषष्ठांशः
१०।४७।५८ खरामः ३० षष्ठांशोनाः १९।१२।३ एते षष्ठांशेनेचगुणिताः २०७।२१।
१० पृथक्स्थापिताः २०७।२१।१० अस्यविंशति २० मो भागाः १०।२२।३ अनेन

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह॰ रक्षाक्षा ५६ गुनिताः ७४।३७।५७ अनेनपृथक्स्थाभक्ताः सवर्णितोभाज्यः प॰उ॰
१८ ७४६४७० भाजकः १६४२७७ भजनाल्लब्धमंशाद्यं ४।३२।३८ मेषादिकेंद्रत्वा
त्जातंचंद्रस्यमंदफलंधनं अनेनयुक्तोजातः स्पष्टः श्चंद्रः ६।२४।३५।३।
स्वस्वमंदफलाभ्यांसंस्कृतौचंद्रसूर्यौस्फुटौस्पष्टोभवतः॥६॥अथरवि
चंद्रयोर्गतिस्पष्टीकरणमाह॥केंद्रस्येति॥रवेर्यत्केंद्रंतद्भुजः कार्यः भुज
स्यकोटिः कार्याकोटिस्वरूपंयथात्रिषु३।०।०।शोध्यपिसर्थः ततोमूर्ध्वां
कस्यत्रिंशद्भि ३० रसान्वलत्वा।अधस्थान्योज्यविंशत्साभाजयित्वाफलद्व १८
यंग्रास्यंशेषंसाज्यंतत्रहेतुः गतिस्तुकलादिरूपास्ति अतःफलद्वयस्यैव

प्रयोजनंतृतीयफलाभावदर्शनात्॥फलद्वयंतैगुर्व्यांकाः तएवएकादशशो
धिताः संतोगुणनांकाभवति॥गोमूत्रिकान्यायेनपूर्ववद्गुणनीयएवंनिष्पन्नं
फलद्वयंतत्त्रयोदशभिर्भाजयित्वाफलद्वयंग्राह्यंपश्चाद्रवेर्यामध्यगतिरु
क्ता गोक्षागजाइत्यादि ५९।८ तस्यांकेंद्रविलोक्यकर्कादिदनंमकरादिऋणं
एवंविलोक्यधनर्णकार्यंसास्पष्टागतिर्भवति।अथचंद्रगतिस्पष्टीकर
णं।चंद्रस्ययत्केंद्रंतस्यभुजः कार्यः भुजस्यकोटिः कोटिस्सूर्यगतिवदंशा
न्कृत्वाविंशत्या भाजयित्वाफलद्वयंसंग्राह्यंतेगुर्व्यांकास्तएवांकाए
कादशसुऊनाः कार्यास्तेगुणनांकास्तेगोमूत्रीकान्यायेनफलद्वयंग्राह्यं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० द्विगुणंकार्यमत्रायंविशेषः तत् द्विगुणफलद्वयंद्विधास्थाप्यंएकस्मात्षड्भिः फ १०५०
१९ लद्वयंग्राह्यंद्वितीयस्ययोज्यततश्चंद्रमध्यगतौ ७९०।३५ केंद्रविलोस्यपूर्ववचस्थने
र्णविचार्यंकर्तव्यामितिसास्यष्टाचंद्रगतिर्भवति॥ अपोदाहरणं॥ केंद्रस्यति। रवेर्मं
दकेंद्रं १।१३।४६।१८ अस्यभुजोयमेव १।१३।४६।१८ अनेनरहितंराशित्रयंजाता
कोटिः॥ १।१६।१३।४२ अस्यलवः ४६।१३।४२ विंशत्या २० भक्तः लब्धंफलं २।१८ अ
नेनरुद्राहीना: १३।८।४२ एतेस्वाश्वि २० लवेनगुणिताः २७।० स्वेस्थिका ३ हृताफलं
१।३२ दद्मकरादिकेंद्रत्वात्संतंरवेर्गतिफलंऋणंअनेनरहितामध्यभगति ५९।
८ जातासूर्यस्यष्टगतिः स्पष्टाः ५७।३६॥ ७॥ अथचंद्रास्फुदाहरणं॥ तत्रचंद्र १९
मंदकेंद्रं ३।२५।१२।१२ अस्यभुजः २।४।४७।४२ अनेनरहितंत्रिभंकोटिर्जाता ०।

२५।१२।१८ अस्यांशाः २५।१२।१८ विंशतिर्भक्ताफलं १।१५ अनेनरहितारुद्राः
९।४५ एतेस्वाश्विलवेन १।१५ गुणिताजाताः २४।२२ स्वकीयेनषडंशेन ४।३ युक्ताः २९।
२५ एतत्फलद्वयंचंद्रमध्यमगतौ ७७०।३५। युक्तंसत्जाजातास्यष्टाचंद्रगतिः ८९९।०॥
(अथसूर्यचंद्राभ्यांतिथिनक्षत्रयोगकरणसाधनमाह॥ द्वयेन॥ तत्रादौतिथिसा
धनमाह॥ भक्ताइति॥ प्रथमोचंद्रसूर्ययोस्थाप्यौतयोरधस्तयोर्गतालेखेततःश्चं
द्रेसूर्योउनकार्यः। तस्यमूर्धांकस्त्रिंशद्भि ३० र्गुणिनीयः अधस्थांकस्वमंकंसंयोज्य
द्वादशभिर्भाजनीयः लब्धंतत्इष्टतिथेःपूर्वयातातिथिः। स्यात्। द्वादशभाजनात्य
त्शेषंतत्यातसंज्ञकंभवति यतत्यातसंज्ञकंद्विधास्थाप्यं। अदोयानघटिफल
नयनं। वातसंज्ञकंस्यआधस्थाचस्यमूर्धांकंषष्टयागुणयित्वा अधस्थांकंसं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० योज्यंपुनःषष्टिघ्नंकृत्वाअधस्थांकंसंयोज्यःपुनःषष्टिघ्नंकृत्वाअत्रायंविशेषःभा च०उ०
२० ज्यंभवति।अथभाजकोप्तति:सूर्यगतिश्चंद्रगताभ्युना कार्या शेषांचंद्रगतिषष्टिघ्नं
कृत्वाअधस्थमंकंसंयोज्यभाजकोभवति।अत्रपूर्ववत्भाजितेसतिफलद्वयग्र
हणेनयानघटीफलाधिमंवति॥अथएष्यघटीफलानयनं॥द्वितियस्थस्ययातसंज्ञ
कस्यद्वादसशोधनंकर्तव्यंतस्यमूर्ध्वांकषष्ट्यागुणयेत्पूर्ववत्॥अत्रापित्रिचारंष
ष्टिगुणनंभाजकस्तुपूर्वएवभाजितेसतिफलद्वयग्रहणेनएष्यघटीफलाविभ
वंति॥अथकरणानयनमाह॥यातातिथिःद्विहताकर्तव्यासप्तभिर्भाजनायाय
द्वशेषंतस्सख्यांकंकरणंज्ञेयं।बवमारभ्यकरणानि।तानियथा॥बवबालवचै २०
वकौलवंतैतलंगरं।वणिजंविष्टिरित्याहुःकरणानिक्रमाद्बुधाः॥तत्रःकरण

इष्टतिथेपूर्वार्धेभवति।तत्सैकमिति।तदेवकरणंसैकंतदपरेदलेभवति।अथ
शकुनान्यादिकरणचतुष्टयस्यविशेषमाह॥कृष्णपक्षचतुर्दश्याअपरार्धात्प्र
तिपत्पूर्वार्धपर्यंतंचत्वारिकरणानिभवंति।तानियथा।शकुनःचतुष्पदंनागं
किंस्तुघ्नंच॥चतुर्दश्युत्तरदलेशकुनिःअमापूर्वदलेचतुष्पादपिस्यादि॥करण
घटिप्रमाणेनकरणप्रमाणंज्ञेयं॥अथोदाहरणं॥भक्ताइति।तत्सैकभिति॥
तत्रादौतिथिसाधनं।व्यर्कविधोःविगतोर्कोयस्मात्सएवंविधश्चंद्रःरविणार
हितश्चंद्रोविधेयइतिभावःरविः११५।१८।३०।चंद्रः६।२८।१५।३ व्यर्कश्चंद्रः५।१८।
३२।२६।अस्यभागाः१६८।३२।२६यमकुभि१२र्भक्ताःफलंयाता१४गतास्तिथियः१४
अत्रचतुर्दशीविघ्नमानहाशागतापूर्णिमाशीषंयातंगतंसंज्ञकं०।३२।२६इदंहरास्थो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्र०ह० घितंजातंभोग्यें ११।२७।३४ गतभोग्ययोविकलागति विलिप्ता १९४६ भोग्यविलिप्ता: लाघ०उ०
२१ ४१२५७ रविगति: ५७।३६ चंद्रगति: ८९१० अनयोरंतरं ७६१।२४ षष्ठिगुणितो भाजक: ४५ २१
६८४ भाजकस्यषष्ठिगुणितत्वात् । गतविलिप्तिका: १९४६ षष्ठिगुणिता: ११६७६० भाज
केन ४५६८४ भक्तं लब्धं घटिका: २ फलानि ३३ अथ एष्यघटिकार्थं भोग्यं विकला: ४१२५४
षष्ठिगुणिता: २४७५२४० भाजकेन भक्ता: लब्धा एष्यघटिका: ५४ पला १० अथक
रणानयनोदाहरणं ॥ अत्र गततिथि: १४ द्वि २ श्री २८ सततष्टा ३ शेषं ० पौर्णिमासीष्ट
र्वार्धे जातं भद्राकरणं सैकं जाता मुत्तरार्धे बवकरणं करणस्य मावं तिथेर्गतैष्य
योगार्ध्यं तिथेर्गतघटिका २।३३ एष्यघटिका ५४।१० अनयोर्योग: ५६।४३ अर्धं
२८।२१ जातं भद्राकरणस्य घटिका २८।२१ इदमेव बवकरणस्य मानं एता: गत
घटिकाभिरहिता जाता भद्राकरणस्य मान घटिका २५।४८ शकुन्यादिकरणं च

तुष्टयस्य व्याख्यानं टीकाकारे विश्वनाथदैवज्ञेस्य ष्टीकृतस्ति ॥ अथ नक्षत्रयोगयो:
साधनमाह ॥ विधाइति ॥ तत्रादौ नक्षत्रानयनं ॥ स्पष्टचंद्रस्य मध्यांकं त्रिंश ३० द्गुणि
तं सहाधस्थांकं संयोज्य तत: षष्टिघ्नं कृत्वा कलायोजनीया: नतु विकला: । ततो: स्वरा
ते ८०० भाजनीयं लब्धं तत्संख्याकं यातनक्षत्रं शेषं यत्तत् अधस्थित विकलांक
सहितं यातसंज्ञकं स्यात् तद् द्विधास्थाप्या प्रथमं षष्टिघ्नं कृत्वा अधस्थमंकं संयो
ज्य पुन: षष्टिघ्नं कृत्वा यात भाज्यं भवति ॥ अथ भाजकं स्पष्टचंद्रगतेश्च ध्वांक: षष्टि
घ्न: कार्य: अधस्थांकं संयोज्य भाजको भवति ॥ एवं नक्षत्रपानघटिपलानां भा
ज्यभाजकौ सिद्धौ ॥ अथ यष्यघटिपलानां भाज्यभाजकावाह ॥ तदेव पृथक्कं
यातसंज्ञकं अष्टशतेषु ऊनं कार्यं यातसंज्ञकस्य द्वितीयांको वर्त्तते तदुपरि तएकं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० हीत्वातंषष्टघ्नं कृत्वायातसंज्ञकस्य द्वितीयांकं कुनं कृत्वा शेषांतस्याधःस्थापनीयं मू लाघ०उ०
२२ र्धांकं षष्टिघ्नं कृत्वा अधस्थांकं संयोज्य पुनःषष्ट्या गुणयेत्॥ एष्यघटीपलानां भा २२
ज्यंभवति॥भाजकस्तु द्वयोरेक एव॥ स्वस्वभाजकेन स्वस्वभाज्यात् भाजितेया
तैष्यघटिपलानि भवति। इति नक्षत्रानयनप्रकारः॥ अथ योगानयन॥ स्पष्टयो
श्चंद्रसूर्ययोरेकत्र मेलनं कार्यं ततो मूर्धांकं त्रिंशद्गुणि तं कृत्वा अंशान् योज
यित्वा षष्ट्या संगुण्य कलाएव संयोज्याः अष्टशतैर्भाजनं कार्यं यल्लब्धं तत्संख्याको
यातयोगः तयोयातं स विकलात्मकं द्विस्थं कृत्वा तन्मध्ये एकस्य यात भाज्यार्थं मूर्धां
कं षष्टिघ्नं कृत्वाधस्थांकं संयोज्य पुन षष्टिघ्नं कृत्वा यात भाज्यं भवति। भाजको यथं
स्यस्पष्ट चंद्रसूर्ययोर्गतिविगसोर्मेलनं कार्यं मूर्धांकं षष्टिघ्नं कृत्वा अधस्थांकं संयोज्य

भाजको भवति॥भाजकेन भाज्ये भाजिते यात घटीपलानि भवंति॥ अथैष्याणि॥
द्वितियस्थं यातसंज्ञकं अष्टशतात्मके हरे कुनं कृत्वा मूर्धांकं षष्टिघ्नं पूर्ववत्सावर्णि
ते भाजिते च एष्य घटीपला भिमांवति भाजकस्तु स एव॥ तत्सैकं त्वं इति॥१॥ अ
थोदाहरणं॥ चंद्रः ६।२४।१५।३ अस्य कलाः १२२५५।३ स्वस्वाष्टौ ८०० एतेरुद्धृताः
फलं १५ गतनक्षत्रं स्वाती विद्यमाननक्षत्रं विशाखा गतशेषं २५५ हरात् ८०० शो
धितं जातं एष्यं ५४४।५७ गतं षष्टिगुणितं १५३०३ एष्यं षष्टिगुणिते ३२६९७ चंद्रग
त्या ८९९।० भक्तं क्रमाल्लब्धं गतैष्यघटीपलानी च तत्र गतं १८।४१ एष्यं ३६।५५ अथ
योगोदाहरणं॥ सूर्यचंद्रयोगः ७।२९।५७।४० अस्य कलाः १४३८७।४० अष्टाश
८०० तैर्भक्तं लब्धं १७ गतयोग ● त व्यातीपातः विद्यमानवरीयान्। शेषं ७८७।४०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० हरासतितमेष्यं २१२० गतंषष्टिगुणितं ८८६७ एष्यंषष्टिगुणितं १४० गतियोगे लाघ०
२३ न८७६।३६।सचर्णितिनषष्टिगुणितेन ५२५९६ क्रमात्‌भक्तेगतेसर्वेणितष २३
ष्टिगुणुतेगतं २९७१६०० एष्यं ८४०० जातागतेष्यघटिकास्तत्रगतं ५४।३५ एष्य
०।१९॥६॥इतिश्रीदिवाकरात्मजविश्वनाथदैवज्ञविरचितायांग्रहलाघव
स्योदाहृतौतिथ्यादिचंद्रार्कसूर्यास्पष्टीकरणाधिकारोयंद्वितीयः॥ ॥अथ
भौमादीनांस्पष्टीकरणाधिकारोव्याख्यायत॥तत्रादौभौमादीनांचलांकानाह॥
खमष्टेति॥१॥भौमस्यचलांकायथा॥खं०अष्टमरुतः ५८ अद्रिभूभुवः
११७ उदध्यगोर्व्यः ८७४ अष्टरुद्राः २२८ नवनगाश्विनः २७९ अक्षदस्रानाः
३२५ शरांगाग्नयः ३६५ गुणांकदहनाः ३०३ खखाब्धयः ४०० इभांगरामाः
३६८ नवाब्धिदस्राः २४९ नभः ०॥अथबुधस्यचलांकानाह॥खंभ्रस्ताईति॥
विदुरिश्चलांकायथा॥खं०भूस्तताः ४१ कुचसवः ८१ अद्रिभवाः ११७ खतिथ्याः
१५० अष्टांद्रींदवः १७८ नवनवक्षितय १९९ अर्कपक्षाः २१२ अर्काश्विन २१२ श
रखगक्षितयः १९५ अक्षतिथ्यः १५५ गोष्टौ ८९ खं० अथगुरोश्चलांकाना
ह॥खंतत्त्वानिइति॥३॥गुरोश्चलांकायथा॥खं० तत्त्वानि २५ नगाब्धयः ४७
अष्टषट ६८ पंचेभाः ८५ गजखेचराः ९८ रसाशाः १०६ नगाशाः १०८ द्विदि
शः १०२ नवाष्टयः ८९ षट्‌षष्टि ६६ षड्गुणा ३६ खं०॥अथशुक्रस्यचलां
कानाह॥खंअग्नेगानिइति॥४॥शुक्रस्यचलांकायथा॥खं० अग्न्यंगानि६३
रसयमभुवः १२६ षड्धृतयः १८६ अरिसिद्धाः २४६ पक्षाभ्राग्नयः ३०२

ग्र० उदधिनाराचदहना:३५ द्विश्चन्योदन्वंत:४०२ खजलधिव्हवा:४४० ऋसरस्र लाघ०ऊ०
२८ स्ताः ४६ त्रिवेदोदन्वंत:४४३ रसयमगुणा:३२६ खं०॥ भृगुजने:शुक्रस्यसर्धे॥
३ अथशनेश्चलांकानाह॥ खं० षुक्षितयइति॥५॥ शनेश्चलांकायथा॥ खं०२
षुक्षितय:१५ गजाश्विने:२८ गोदहना:३९ नागसुता:४८ पयोधिबाणा:५४ द्वि
वारंअंगेषुमिता:५७॥५७ कृताशबाणा:५३ शरवेदा:४५ त्रिगुणा:३३ धृति:१८
खं०आर्के:अर्कपुत्रस्येसर्ध:॥६॥ अथभौमादिकानांमंदांकानाह॥ तत्रादौ
भौममांदांका:॥ खमिति॥ खं० गोश्विन२९ अद्रिमरुत:५७ अक्षगजा:८५ नवा
शा:१०९ सिद्धेदन:१२४ खदहनाक्षितय:१३०॥ अथबुधस्यमंदांका:॥ खं०
रना:१२ कुदशा:२१ अष्टपक्षा:२८ देवा:३३ शरानलमिता:३५ रसवन्हय:३६

अथगुरोर्मांदांका:॥ खं० इंद्रा:१४ ऋक्षाणि२७ नवाग्नय:३९ अघ्कदधय४८
अक्षाक्षा:५५ नगाक्षा:५७॥ ॥अथशुक्रस्यमांदांका:॥ अभ्रं०रसा:६ ईशा:
११ विश्वे१३ मनव:१४ द्विद्विवारंबाणचंद्रा:१५॥१५॥ अथशनेर्मांदांका:॥ खं०॥
गोक्ष्मा१९ खभूसुता:४० खषट् ६० नगनगा:७७ गोष्टौ८९ त्रिनंदा:९३॥ इति
भौमादिनांमंदांक:॥ अथमंदकेंद्रसाधनमाह॥ शुध्योब्धीतिश्लोकपादेन
शीघ्रफलार्धसंस्कृतोग्रह:दलसंस्कृतोग्रह:अब्धय४ द्रि७ षट्६ यि३ नाग८
मितराशिभ्य:शुध्य:सन्क्रमेणभौममारभ्यमंदकेंद्राणिस्फ:तद्यथा॥ अब्ध्य
यश्चत्वारोराशय:भौमस्य॥ अद्रय।सप्तराशय:बुधस्य॥ षट्राशाया:गुरो:॥
अग्नय:त्रय:शुक्रस्य॥ अष्टौशने:॥ एवस्वस्वमंदोच्चाद्ग्रहेशोधितेस्वस्वमं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दृक्केंद्रं भवति ॥ एतस्य योजनं दल संस्कृतान तरमस्ति ॥ एवं चलांकानुपूर्व्याथ
भौमादीनां स्पष्टीकरणमुच्यते ॥ तत्रादौ भौमस्य स्पष्टीकरणमाह ॥ भौमार्कीज्य
विहीनमध्यमरविस्यात्स्वाशुकेंद्रं तु विद्भिर्गोरुक्रमिदरसोध्वं मिनाभाशुघ्नं तदं
शाद्भिनेः ॥ भक्ताः स्वादि फलं क्रमादिरगतांकोसोक्षयध्यील्ताच्छेषाब्दाणकुल १५
ध्यहीनयुगगर्यदि १० ध्रष्टयाद्यं फलं ॥ ६ ॥ ख्वंगो भ्विनो द्रिमरुतोक्षगजानवाशासि
द्धेंदवः खदहनक्षितयोस्त्र्ज्योंकाः ॥ मांदाबुधस्य खमिनाकुदशोष्टपक्षादेवाः श
रानलमितारसवन्हयस्फः ॥ ७ ॥ खेंद्रक्षोणिनवाग्नयोक्षदधयोक्षा क्षान
गाक्षाग्गुरोः शुक्रस्या भ्ररु सैशाविश्वमनवोद्विबाणचंद्राः क्रमात् ॥ खंगोब्जाः

त्रि

खलताः खषग्न ६० नगागौष्टौनंदाशनेः शुधोब्ध्यद्रि ४ । ७ षड् ६ मि ३
नाग ८ ग्रहतः स्यान्मंधकेंद्रकुजात् ॥ ८ ॥ भौमार्कीति ॥ पूर्वं स्फुतो यो मध्यमः
सूर्यस्तस्मिन् मध्यममंगलार्कीज्याः ऊनाः कार्याः पृथक्पृथक् मंगले शनिगुरू
णां केंद्राणां भवंति । विद्भिर्ग्वोः केंद्रे सिध्येचर्न्तते ॥ सूर्यकेंद्रं तु मंदोच्चं ग्रहवर्जित
मित्यादिनोक्तमेव चंद्रं तु चंद्रस्य स्वच्चशोधनेन भवति ॥ राहोस्तूच्चक्रशोधने
नस्य वर्तते च भवति ॥ एवं केंद्रप्रकारः ॥ सांप्रतं मध्यममंगलस्य ॥ रविशोध
ने केंद्रमुसाद्यकेंद्रं भवति ॥ तत्र सोर्ध्वं चेत् तदा द्वादशासु शोध्यः ॥ अयं भावः
द्वादशांके तु पूर्णे ततः एकस्तमारभ्य पंचपर्यंत अंकाः केंद्र मूर्ध्वांके आयास्यं
ति तदा शोधनं नास्ति यदा मूर्ध्नि षट् चर्न्तते अधो भागादयः संति तदा पुञ्ज्यः ६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह०
२६

अधिकत्वं सिद्धं अतः षडारभ्य एकादशपर्यंतं द्वादशसु अधः शून्यत्र येषु चरेशोध्यं
ततो मृद्धांकं त्रिंशद्गुणितं कृत्वा अंशान् संयोज्य पंचदशभिर्भाजयित्वा यत् लब्धं च लो
केषु तत्सं स्थाकस्य अंकस्याधः स्थिता येच लांकास्तान् लिखित्वा तथैव तेषाम
ग्रस्थांका अधस्थाप्याः उपरिस्थांकाद्वि स्थाने स्थाप्याः अधस्थांका अधिका
श्चेत् र्हि तद्भूतं फलं द्वितीयस्थस्य धनं कर्त्तव्यं ऊनाश्चेत्तर्हि ऋणं कर्त्तव्यं। उपरि
गोकेभ्यः अधस्थांका अधिकाश्चेत्तर्हि उपरिगा अधस्थेषु ऊना कार्याः विपरी
तं चेत्तदा अधस्था उपरिस्थेषु ऊनाः कार्याः॥ यत् शेषं तेन केंद्रे वा षांका गुणनीयाः
कृत्वा विकलाः षष्ट्या वरो धरो षड्यं स्थाप्यं ततो शान् पंचदशभिर्भाजयित्वा पुनः
(पुनः षष्टिघ्नं कृत्वा कला विकलासकं फलद्वयं पो जयित्वा अंशादि फलत्रयं गृही

लाघ०उ०

त्वा धनर्णं विलोक्य कलाविकलास्थान स्थितशून्यद्वयस्य तस्येन योजनीयं ततोद
शभिर्भाजयित्वा अंशादि फलत्रयं ग्राह्यं तस्य फलत्रयस्य द्वाभ्यां भाजयित्वा फल
त्रयस्य दलं कर्त्तव्यं ततः प्रथमकेंद्रं विलोक्य मध्यम मंगलस्य धनर्णं कर्त्तव्यं मेषा
दिषट्के धनं तुलादिषट्के ऋणमिति॥ दल संस्कृत भवति॥ अथ भौमादीनां मंदफ
लसाधनमाह॥ मृदुकेंद्रभुजांशकादिना १५ मासफलमंकप्रगतः स्वद्वेच नि
तैष्याद्॥ परिशेषहताद्विनाप्तियुक्तो दशभक्तः फलमंशकादिमांदं॥९॥ मिति॥
ततदलसंस्कृतं चतुर्थे षुशो धनीयं तत् मृदुकेंद्रं भवति॥ मृदुकेंद्र प्रकारस्तु
शुध्योच्चाद्विरित्यादि श्लोक पादेन पूर्वमेवोक्तमस्ति तदत्र भौमादीनां पृ
थक् पृथक् मृदुकेंद्राणि भवंति॥ मृदुकेंद्रस्य भुजः कार्यः। तस्य मृद्धांकं त्रि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० शाद्भिर्गुणयित्वा अधस्छानं शान्योजयित्वा पूर्ववत्पंचदशभिर्भाजयित्वा ल लाघगु०
२८ ब्धसंख्याः काधस्छान्मांदांकान्लिखित्वा पूर्ववद्यस्छांश्चांकान्लिखित्वा २८
धनर्णं विलोक्य धनर्णं यथा प्रथमांकः द्वितीयांकेऊनो भवति चेत्तदा तज्जं फलं धनं प्र
थमांके द्वितीयांकोऊनो भवति। चेत्तदा तज्जं फलं ऋणं कार्यमित्यर्थः॥ एवं कृते यत्त्रो
यं तत्मांदांकांतरं स्यात्॥ एतत्प्रायोजनं मंदस्पष्टगतिसाधनेस्ति॥ ततः ऊनं कृत्वा यत्
शेषं तेन मृदुकेंद्रशेषांकान्गुणयित्वा कला विकलाः षष्ट्या चरोध्व अंशाः पंच
पंचदशभिर्भाजनीयाः॥ अंशादिफलत्रयं संगृह्य पूर्ववत्स्यनर्णं कार्यं तद्दशभि
र्भाजयित्वा फलत्रयं प्राप्तं तदपि मृदुकेंद्रं विलोक्य मध्यमभंगलस्य धनर्णं
कार्यं धनर्णं पूर्ववन्मेषान्तुलादिज्ञेयं स मंदस्पष्टो भवति॥ अथ फलदानक्रमामा

ह॥ प्रागिति॥ प्राक्नाम पूर्वमध्यमे ग्रहे चरफलं स्यश्शीघ्रफलं स्यद्दलं अर्धं यथागतं
धनर्णं प्रदद्यात्॥ तस्माद्धृतं शीघ्रफलार्धोत्थ ग्रहात् मांदफलं साध्यं तदखिलं सं
पूर्णं मध्यमे ग्रहे विदधीत कुर्यात्॥ तत् मंदफलं द्राः केंद्रं पूर्वानीतं शीघ्रकेंद्रे विलो
मं विपरीतं धनर्णं देयं। धनं चेद्गतं ऋणं चेद्धनं। तत् द्वितीयं शीघ्रकेंद्रं स्यात्॥
अंतिमशीघ्रकेंद्रं भवति॥ तत् षड्धिकं चेत्तदा द्वादशसु पातयेत्॥ तस्य मूर्धांकं
त्रिंशात् गुणितं कृत्वा अंशान्प्रयोजयित्वा पूर्ववत्पंचदशभिर्भाजयित्वा लब्धसं
ख्याकाधस्छच्चांकान्लिखित्वा धनर्णं पूर्ववत्॥ फलत्रयं निष्पाद्य अंतिम
शीघ्रकेंद्रं विलोक्य मंदस्पष्टे धनर्णं कार्यं। मंगलः स्पष्टो भवति॥ अथ भौम
स्य स्फुटीकरणोदाहरणं॥ ततः शीघ्रोच्चं मध्यमोरविः ९।१३।५२॥ भौमेन १।२२।५५।१३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रहितो जातं शीघ्रकेंद्रं ३।४।१८।२९॥ अस्यांशाः ९४।१८।२९॥ पंचदशभिः१५ भक्तं फ
लं ६ खवादि फलक्रमाद्गतांकः ३२५ एष्यांकः ३६५ अनयोरंतरेणं ४० शेषं ४।१८।
२९॥ गुणितं १७२।१९।२०॥ पंचदश १५ भक्तं फलं ११।२९।१७॥ अनेनाग्रिमस्याधिक
त्वाद्गतांको ३२५॥ युक्तः ३३६।२९।१७॥ अयं दश १० भक्तः लब्धं मंशाद्यं ३३।३८।५५॥ अ
र्धितं मेषादिकेंद्रत्वाज्जातं शीघ्रफलार्धं धनं १६।४९।२७॥ अनेन संस्कृतो भौ
मः १०।१६।४४।४०॥ अथ मंदफलानयनं भौमस्य मंदोच्चं ॥४।१०।०॥ फलार्धे
संस्कृतेन भौमेन रहितं जातं मंदकेंद्रं ॥५।१३।१५।२०॥ अस्या भुजांशाः १६।
४४।४०॥ गुणितं ४८।५०।४० पंचदश भक्तं फलं ३।१५।२२॥ अनेन गतांको
२९ युक्तः ३२।१५।२२ दश भक्तः मिषादिकेंद्रत्वाज्जातं मंदफलं धनं ३।१३।३२॥

अनेन संस्कृतो मध्यमो भौमः। जातो मंदस्पष्टः ११।३।६।४९॥ अथ पुनः शीघ्रफलान
यनं। तत्र प्रथमं शीघ्रकेंद्रं ३।४।१८।२९॥ मंदफलं धनं ३।१३।३२॥ द्वाः केंद्रके विलोम
मित्युक्तत्वात् मंदफलेन रहितं शीघ्रकेंद्रं ॥ जातं द्वितीय शीघ्रफलानयने शीघ्रकें
द्रं ॥३।१।४।५७॥ अस्यांशाः ९१।४।५७॥ दिनै १५ भक्ताः फलं ६ गतांकः एष्यांकः
३६५ अनयोरंतरेण ४० शेषं १।४।५७ गुणितं ४३।१८।० पंचदश १५ भक्तं ल
३२५ ब्धं २।५३।१२॥ अनेन युक्तः मंदस्पष्टजातस्य स्पष्टो भौमः ॥११।१।५।५६
।४॥ अथ बुधस्य स्पष्टीकरणोदाहरणं ॥ तत्र प्रागानितं बुधस्य शीघ्रकेंद्रं
१।१७।४।५०॥ अस्यांशाः ४७।४।५० पंचदशभिः १५ भक्ताः फलं ३ गतां
कः १९७ एष्यांकः १५० अनयोरंतरेण ३३ शेषं २।४।५० गुणितं ७४।१।३०॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० पंचदश १५ भिर्भक्ते फलं ४ ५६।३८।। अनेन गतांको युक्तः १२१।५६।३८ दशभक्तः लाघ०उ०
२९ फलं १२।११।३९ अर्धितं जातं शीघ्रं फलार्धं धनं ६।५।५९ मध्यमो रविः स एव बुधः २९
११४।१३।४२।। फलार्धसंस्कृतः १२।१०।१९।३९।। बुधस्य मंदोच्चं ७।०।०।०।। फलार्ध
संस्कृतेन बुधेन रहितं जातं बुध मंदकेंद्रं ५।१९।४०।२१। अस्य भुजांशाः १०।११।१३४।।
पंचदश १५ भिर्भक्ताः फलं गतांकाः १० एष्यांकः ११२ अनयोरंतरेण १२ शेषं १०।११।३९
गुणितं १२३।५४।१२।। पंचदशभि १५ भक्तं फलं ८।१५।३६।। अनेन गतांको युक्ताः
८।१५।३६ दश १० भक्तं मंदादि मांदं धनं ०।४९।३३।। अनेन युतो जातो मंदस्य
ष्टो बुधः ७।५।३।२५।। मंदफलेन ०।४९।३३।। रहितं प्रागानितं केंद्रं १।१७।४४
१५०।। जाता मंतिन शीघ्रं केंद्रं १।१६।२५।१७।। अस्यांशाः ४६।२५।१७।। दिने १५

भक्ताः फलं ३ गतांकः ११७ एष्यांकः १५० अनयोरंतरेण ३३ शेषं १।२५।१७।।
गुणितं ४६।५४।२९।। पंचदशभिर्भाक्तं फलं ३।७।३७।। अनेन गतांको ११७ युक्तः
१२०।७।३७।। दशभि १० भक्तः लब्धं मंदादि शीघ्र फलं धनं १२।०।४५।। अनेन
युक्तो मंदस्य ष्टो जातः स्यष्टो बुधः १।११।७।४।०।। अथ गुरुस्य शीकरणोदाह
रणं ।। तत्र शीघ्रोच्चं मध्यमो रविः ११४।१३।४२।। गुरुणा रहितं जातं तत्र गुरुः
४।८।१५।१७।। तेन रहितं जातं शीघ्र केंद्रं ८।२५।५८।२५।। इदं षड्भाधिकं अतो द्वाद
शासु शोधितं जातं ।। ३।४।११।३५।। अस्यांशाः ९४।११।३५।। पंचदश १५ भिर्भक्ताः
फलं ६ गतांकाः १०६ एष्यांकः १०८। अनयोरंतरेण २ शेषं ४।११।३५।। गुणितं ८।३।१०।।
पंचदशभि १५ भक्तं फलं ०।३२।१२।। गतांको १०६ अग्रिमस्याधिकत्वाद्युक्तः १०६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० ३२।१२॥दशभक्तः फलमंशाद्यं १।३९।१३॥अधितं तुलाकेंद्रत्वाज्जातं शीघ्रफलार्धं ला घ० ३०
३० ऋणं ५।१९।३६॥अनेन रहितो गुरुः।४।२।५५।४१॥अयं मंदोच्चात् ६।०।०।०॥ ३०
शोधिताः जातं मंदकेंद्रं ११।२७।४।१९॥अस्य भुजांशाः ५७।४।१९॥पंचदशभक्ताः
फलं ३ गतांकाः ३९ एष्यांकः ४८॥अनयोरंतरेण ९ शेषं १२।४।१९॥ गुणि
तं १०८।३८।५१॥पंचदश १५ भक्तं फलं ७।१४।३५।अनेन गतांको ३९ युक्तः
४६।१४।३५॥दशभक्तः फलमंशादि मांदं मेषादिकेंद्रत्वा धनं ४।३७।२७॥अनेन
युक्तो गुरुः॥जातो मंदस्पष्टो गुरुः।४।१२।५२।४४॥अथम शीघ्रफलानयने
शीघ्रकेंद्रे ८।२५।५८।२५॥एतन्मध्ये विपरितमंदफलं संस्कृतं जातं अंतिमशी
घ्रकेंद्रं॥८।२९।२०।५८॥इदं षड्भाख्यधिकमतो द्वादशभ्यः शोधितं जातं ३।०।३९।२।

अस्यांशाः ९०।३९।२॥ दिनैः १५ र्भक्ता फलं ६ गतांकः १०८ अनयोरंतरेण २ शेषं ०।३९।
२॥गुणितं १७।१८।४॥पंचदश १५ भक्तं फलं लब्धं १।९।१२॥अनेन गतांको १०६॥युक्तः
१०७।९।१२॥दशभक्तः तुलादिकेंद्रत्वाज्जातं शीघ्रफलं ऋणं १०।४२।५५॥अनेन रहितः
स्पष्टो गुरुः॥४।२।९।४९॥अथ शुक्रस्य स्पष्टीकरणोदाहरणं॥तत्र प्रागानीतं शुक्रकेंद्रं
३।५।४९।३५॥अस्यांशाः ९५।४९।३५॥पंचदशभक्ताः फलं ६ गतांकः ३५४ एष्यांकः
४०२ अनयोरंतरेण ४८ शेषं ५।४९।३५ गुणितं २७३।१६।० पंचदशभक्तं फलं १८।
१३।४ अनेन गतांको ३५४ युक्तः ३७२।१३।४॥दशभक्तः फलं मंशाद्यं ३७।१३।२४॥
अर्धितं मेषादिकेंद्रत्वाज्जातं शीघ्रफलार्धं धनं॥१८।३६।१२॥मध्यमो रविः स एव शु
क्रः ९।४।१३।४८॥फलार्धसंस्कृतः ९।२२।५०।२९॥अथ मंदोच्चात् ३।०।०।०।शोधितं जा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तं मंदकेंद्रं १।७।९।३९॥ अस्य भुजांशाः ३७।९।३९ पंचदशभक्ताः। फलं २ गतांकाः ११॥
एष्यांकः १३॥ अनयोरंतरेण २ शेषं ७।९।३९॥ गुणितं १४।१९।१८॥ पंचदश १५ भक्तं
फलं ०।५७।१७ अनेन गतांको ११॥ युक्तः ११।५७।१७॥ दशभक्तः फलमंशाद्यं मांदं
मेषादिकेंद्रत्वाज्जातं धनं १।११।४३। अनेन संस्कृतः शुक्रः ११४।१३।४२॥ जातो मंदस्य
ष्टः शुक्रः ११५।२५।२५॥ प्रागानि[illegible]तं शीघ्रकेंद्रं ३।५।४१।३५॥ मंदफलेन १।११।४३॥
रहितं शीघ्रकेंद्रं ३।४।२९।५२॥ अस्यांशाः ९४।२९।५२ पंचदशभक्ताः फलं ६ गतां ३५८
एष्यांकः ४०२ अनयोरंतरेण ४८ शेषं ४।२९।५२ गुणितं २१५।५३।३६। पंचदशभक्तं
फलं १४।२३।३४॥ अनेन गतांकाः ३५४। युक्तः ३६८।२३।३४। दशभक्तः मेषादिकें

द्रत्वाज्जातं शीघ्रकेंद्रफलं धनं ३६।५०।२१ अनेन योज्यो मंदस्पष्टो जातः स्पष्टः शुक्रः
२।१२।१४।४६॥ अथ शनेः स्पष्टीकरणोदाहरणं॥ तत्र शीघ्रोच्चं मध्यमो रविः ११।४।१३
४२॥ शनिना रहितं ११।०।३६।५४॥ जातं शीघ्रकेंद्रं॥ २।३।३६।५७॥ अस्यांशाः ६३।३६।५७॥
पंचदशभक्ताः ४ गतांकः ४८ एष्यांकः ५४ अनयोरंतरेण ६ शेषं ३।३६।५७॥ गुणितं २१।४१
४२॥ पंचदशभक्तं फलं १।२६।४६॥ अनेन गतांको युक्तः ४९।२६।४६॥ दशभक्तः लब्धं मंशा
द्यं ४।५६।४०॥ अर्द्धितं मेषादिकेंद्रत्वाज्जातं शीघ्रफलार्द्धं धनं २।२८।२०॥ अनेन यु
क्तः शनिः ११।३।५।५॥ अयं मंदोच्चात् ८।०।०।० शोधितं जातं मंदकेंद्रं ८।२६।५४।५५
(भुजः २।२६।५४।५५ अंशाः ८६।५४।५५ दिनांशाः भक्तं फलं ५ गतांकाः ८९॥ एष्यां
कः ९३ अनयोरंतरेण ४ शेषं ४।११।५४।५५॥ गुणितं ४७।३९।४० पंचदशभक्तं फलं ३।१०।३८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० अनेगंतांको ८९ युक्तः १२।१०।३८ दशभक्तं फलं मंशादि मांदं तुलादिकेंद्रत्वादृणं १।१३। लाघव०
३२ ३।। अनेनरहितं शनिः जातो मंदस्पष्टः १०।२१।२३।४२।। प्रथमशीघ्रकेंद्रं २।३।३६। ३२
५०।। विपरीतं मंदफलसंस्कृतं अंतिमशीघ्रकेंद्रं २।१२।५१।१०।। पंचदशभक्ताः फलं
४ गतांकः ४८ एष्यांकः ५४ अनयोरंतरेणशेषं ६।।१२।५०।०।। गुणितं ७।७।०।०।। पंच
दशभक्तं फलं ५।८।०।। अनेनगतांकोयुक्तः ४८ जातं ५३।८।०।। दशभक्तः मषादिकें
द्रत्वाज्जातं शीघ्रफलं धनं ५।१८।४८।। अनेन युक्तो मंदस्पष्टः जातः स्पष्टशनिः १०।२६।४२।३०
अथ भौमादीनां मंदस्पष्टगतयः स्पष्ट साध्यंते।। ।। मांदांकांतरमिति ।।११।। आर्किः
शनिः असृक् भौमः ~~अथ भौमादीनां मंदस्पष्टगतयः~~ गुरुः एषां मंदफलानय
नेरुतं यत् गतैष्यांकांतरं तत्क्रमेण तत्रादुक्तैरंकैर्भाजनीयं। अयं भावः।।

मंगलस्य मांदांकांतरं पंचभिर्भाजनीयं कलाद्यफलद्वयं ग्राह्यं शने मांदांकांत
रं बाणगजनगैः ७८७ भाज्यं फलद्वयं ग्राह्यं गुरोर्मांदांकांतरं त्रिंशद्भिर्भाजनीयं कला
द्यं फलद्वयं ग्राह्यं एवं सति तद्गति मंदफलं स्यात्।। विद्भृग्वोः बुधशुक्रयोः मांदांकां
तरं द्विगुणं च ५ पंचभिर्भक्तं सत्तथागति मंदफलं स्यात् तद्द्वयोः समानक्रियेत्य
र्थः।। तत्राग्रकेंद्रं कुलिरमृगषड्गतेस्यादिना धनर्णमध्यमगतौ कार्यं।। सा मं
दस्पष्टागतिः स्यात्।। अथ स्पष्टगतिसाधनमाह।। भौमाद्याल्लांकनिवरमिति
।।१२।। भौमादर्द्वितीयशीघ्रफलसाधने यद्गतैष्यचलांकांतरं तत्क्रमेण एभि
र्भक्तं भौमस्य चलांकांतरं पंचभिर्भाज्यं बुधस्य चलांकांतरं स्थानद्वये स्थाप्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

५ कस्मासंचभाजनेनफलद्वयं गृहीत्वा द्वितीयस्थेयोज्यंगुरास्त्रिभिर्भक्तं शुक्रस्य
चतुर्भिर्भक्तं दानेर्द्विगुणं सत्पंचभक्तं तद्गतेशीघ्रफलं स्यात् ।तेनसामंदेस्यष्टागतिः।
क्षयचयेनहीनकार्या ॥तद्यथा ॥चलांकस्यक्षेपेसतिमाहीनाकार्योथनेसविद्यु
क्तेसर्थः॥सास्यष्टागतिः स्यात् ॥तद्वद्धुऋणामधितातदानक्रास्यात् ॥तद्यथा॥
शीघ्रफलं ऋणं अधिकं।मंदस्यष्टागतिर्न्यूनातदाऋणफलासतीविपरीतास्या
त् ॥वक्रास्यादित्यर्थः॥अथोदाहरणं॥ भौमस्यमांदांतरं २८ द्वौरै ५ भर्क्तं फलं ५।
५६ दृदंककोदिकेंद्रत्वाद्धतंमध्यगतौ ३१।२६॥युक्तंजातामदस्यष्टागतिः ३७।२॥
भौमस्यचलांकांतरं ४० पंचभक्तं फलं ८।०।चपफलत्वादनेनयुक्तं स्फुटाजाता

स्यष्टागतिः ~~४५।२॥भौमस्यचलांकांतरं ४० पंचभक्तं फलं ८।०।~~चप ४५।२॥अथबु
धगतिस्यष्टीकरणं॥मांदांकांतरं १२ द्विगुणं २४ पंचभक्तं फलं ४।४८।कर्कादिकेंद्र
त्वात्धनं मध्यमगतौ ५९।८ युक्तंजातामंदस्यष्टागतिः ६३।५६॥चलांकांतरं ३३
स्वपंचमांशेन ६।३६ युक्तां ३९।३६।पंचयफलत्वादनेनक्रामंदस्पष्टजाताबु
धस्यस्यष्टागतिः १०३।३२॥अथगुरोर्गतिस्साधनं॥मांदांकांतरं ९२ नरामु ३०
भक्तं ०।१८ फलमिदं मकरादिकेंद्रत्वाद्धूनं मध्यमगतौ ५।० ॥हीनंजातामंद
स्यष्टागतिः ४।४२॥चलांकांतरं २ त्रिभिर्भक्तं फलंचयं ०।४०॥अनेनयु
तंमंदस्यष्टाजातास्यष्टागति ५।२२॥अथशुक्रगतेःस्यष्टीकरणं॥मां

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्रह० द्वां कांतरं २ द्विगुणितं ५ शरोध्दृतं फलं ०।४८ मकारादिकेंद्रत्वादृणं मध्यमगतौ ५९ लाघ० ३४
।८।हीनं जाता मंदस्य स्पष्टागतिः ५८।२०॥ अथ चलांकांतरं ४८ चतुर्भक्तं फलं ३४
चयसंज्ञं १२।०॥ अनेन युक्ता मंदस्पष्टा जातास्य स्पष्टागतिः॥७०।२०॥ अथरा
नेःगतिस्पष्टीकरणं॥ मांदांकांतरं ५ बाणनगैः ७५ भक्तं फलं ०।३॥ कर्कादि
केंद्रत्वा मध्यमगतौ २०।०॥ युक्तं जाता मंदस्पष्टागतिः २।३॥ चलांकांतरं द्वि
गुणितं १२ पंचभक्तं फलं चयसंज्ञं २।२५॥ फलचयत्वादनेन युक्ता मंदस्फुटा
जाशनेःस्पष्टगतिः ५।२७॥ अथ शुक्रभौमयोः। रंध्रयत्रीर्धांकागमने ग्रह
तरं पततिथतस्तत्र स्फुटयोः पुनःस्पष्टीकरणमाह॥ शुक्रारयोरवि॥१३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=09.09.19 10:55
,TRANSFERRED=2019/09/09 at 11:03:26
,PAGES=30
,TYPE=STD
,NAME=S0001670
,Book Name=M-438-GRIHLADHAVAM
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection